

« zurück blättern vor »

FRYMARK subst. m. (f.), ab 1437; auch *frymarka*, *wrymark*. **1)** ‘freier Markt, freier Handel’ – ‘wolny rynek, wolny handel’: 1437 Wisł nr 228 s. 87, STP *Frimarg *ludiforus*. o [LBel.] 1532 BartBydg 84, SPXVI *Ludiforum, ffrymark*. – STP, SPXVI. **2)** ‘Tauschhandel, Handel, Schachern’ – ‘handel wymienny, handel, kupczenie’: 1486 AGZ XVI 203, STP *Quod superstitium asserebat se a Iohanne Dolypywo etiam habere per comutationem al. frymarkem, quod recepit terram pro terra*. o 1564 BielKron 287, SPXVI *W Grábstwie Tyroleńskim náleżiony były gory we wsi Schatz od sláchthy ktorzy to imienie dzierzeli/ srebrá/ miedzi/ y złothá/ [...] z ktorych gor wielki pożytek ziemiá ma/ ále więtzszy kfiążęthá Rákufskie/ ktorzy frimárkiem tego doftáli pod ziemiány*. o 1566 RejPos 315v, SPXVI *izby człowiek / by wsfzytek swiát posiadł [...] á dufzę swą źle opatrzył [...] bárzoby tho zły á fzpety frymárk wczynił*. o 1594 SarnStat 1269, SPXVI *COMMVTATIO. To iest piérwszy y nadawnieyszý contráct ná swiećie: Bo stárzy ludźie z przodku, póki signatum aurum, argentum et aes nie było, tedy ieno rzecz zá rzecz, speciem pro specie, terram pro terra zamięniáli. A to frymárkiem wtafnie zową. A iefli koniá zá suknią, álbo wino zá pżzenicę, to zamiána. Iefli zá pieniądze, to zową kupnem*. o (1619) 1629 Rys.Ad. 55, L *Pan bóg wynalazł iarmarki, a djaból frymarki*. o 1675 HaurEk 2, SP17 *w naywiększe Swiętá [...] Kupiectwá y frymárki, się dzieią*. o 1752 Družbacka I 200 *frymark czyniřz*. o (vor 1792) 1951 Kit.Opis 207 *Czasem deputaci tacy byli tylko obowiazani do jednej sprawy, po której podług przykazania pańskiego odbytej mieli zupełną wolność trzymać się świętej sprawiedliwości albo też jej frymarkiem szukać sobie nowych zysków*. o (†1826) 1970 Ossol.Wiecz 28 *rzemieślnik jakiś [...] styszał w kościele na kazaniu, że diabeł każdemu, kto by mu się zaprzedał, hojnie na rękę dawał, ale to był nad wszystkie najgłówniejszy grzech, w taki z nim frymark zachodzić*. o (†1826) 1970 Ossol.Wiecz 30 *wszedł tam był kiedyś w [...] frymark z diabłem*. o 1856 Sadyk 333 *suttan Abdul Medziđ [...] znouu ten świat muzulmański i chrześcijański otrząsł z frymarki kupczących władców Zachodu*. o 1874 Rap.Wit 60, DOR *Kogo wyklinacie? (...) tych wszystkich, których serca skamieniałe żyją frymarkiem, przewrotnością, zdradą*. o (1896) 1949–1951 Sienk.Quo II 150, DOR *A tymczasem patrz, co się u was dzieje, ile jest sromoty, ile hańby, frymarku wiarą małżeńską*. o 1950 Tryb.Ludu 307, DOR *Przyptacil tę frymarkę [obszarników i burżuazji] naród polski katastrofą wrześniową*. – (SŁA), STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW (stp.), LSP, DOR (przestarz.). ◊ **Var:** *frymark* subst. m., 1486 AGZ XVI 203, STP – (SŁA), STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR; *frymarka* subst. f., 1856 Sadyk 333 – SW, LSP, DOR (daw. rzad.); *wrymark* subst. m.,

[hapax] 1586 ZapKościer 68v, SPXVI – nur SPXVI. ◊ **Etym:** mhd. *vrî market* subst. m., ‘eine Art Markt oder der Handel, der dort abgeschlossen wird’, LEX. ◊ **Der:** *wyfrymarczyć* v. pf., ‘ausnutzen, ausbeuten’, 1471 StPPP II nr 4065, STP *equum commutavit alias wifrymarczil.* ◊ [LBel.] †1887 Krasz., SW, zuerst geb. SW, nur für Inh. 2; *frymarczyć (się)* v. imp./pf., ‘handeln, tauschen’, 1528 Murm 180, SPXVI *Mango, eyn rofzteucher Co koynymy frymarczy.* Zuerst geb. CN, nur für Inh. 2; *frymarcznik* subst. m., ‘Tauschhändler’, 1528 Murm 186, SPXVI ◊ [LBel.] 1564 Maçz 173a, SPXVI, zuerst geb. MAÇZ, nur für Inh. 2; *frymarkowy* adj., bel. seit 1594, zuerst geb. CN, nur für Inh. 2; *frymarczy* adj., [hapax] 1870 Tyg.Illustr. 116, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 2. ❖ Die polnische Hauptbedeutung (‘Tauschhandel’) ist bei LEXER und GRIMM schlecht dokumentiert, sie kann aber nur aus dem Deutschen stammen (das Tschechische hat nach GEBAUER nur die Bedeutung ‘Marktplatz’). Die perfektive Form des Verbs (*wyfrymarczyć* 1474) ist früher belegt als das Substantiv (1486) oder als die imperfektive Form (1528), was auf eine ältere, unbelegte Vorgeschichte hinweist. Beide, *frymark* und *frymarczyć*, werden spätestens seit Anfang des 19. Jhs. pejorativ verwendet (Belege bei DOROSZEWSKI), was wohl weniger mit der angeblichen Unehrllichkeit der Tauschhändler (GLOGER s.v.) zu tun hat als mit dem allmählichen Verdrängen von Tauschgeschäften durch Geldgeschäfte, vgl. TROJAŃSKI 1835: *frymarczyć cnotą, nauką, urzędami.* Dem entspricht die Parallelentwicklung von *frymark(a)* (vgl. bereits Kit[łowicz] Opis, s.o.), im 19. Jh. immer mehr im politischen Sinne, vgl. die Belege von 1856 und 1950. Die Form *frymarka* ist jung, wohl als Rückbildung vom häufigeren *frymarki* pl. ‘Tauschhandel’ und von *frymarka* ‘Verschachern, Verrat’ zu unterscheiden; dem widersprechen jedoch pejorative Belege bei DOROSZEWSKI. Die Form *wrymark* u.dgl. ist eine lokale (dialektale) Entlehnung aus dem Niederdeutschen.

« zurück blättern vor »